

۱۴۲۴۲۹۷

درنگی بر قانون جرم سیاسی

نوشته

محمدتقی کاظمی زاده

ایمان حسین زاده

www.ketab.ir

سرشناسه : کاظمی زاده، محمدتقی، ۱۳۴۰ و حسین زاده، پیمان، ۱۳۵۸
عنوان قراردادی : ایران. قوانین و احکام، Iran. Laws, etc.
عنوان و نام پدیدآور : درنگی بر قانون جرم سیاسی / نوشته محمدتقی کاظمی زاده و پیمان حسین زاده
مشخصات نشر : تهران: انتشارات دهکده هوسم، ۱۳۹۵.
شخصیات ناشری : ۷۵ ص.
شابک : ۷۰۰۰۰ ریال 3-6-96334-600-978
وضعیت ثبت :
یادداشت : کتابخانه به صورت زیرنویس.
موضوع : جرائم سیاسی - ایران
موضوع : Political crimes and offenses - Iran
موضوع : جرائم سیاسی (شبه) - ایران
موضوع : Political crimes and offense (Islamic law) -- Iran
رده بندی کنگره : KMH۴۴۱۵/ج۴۰-۴۵
رده بندی دیویی : ۳۴۵/۵۵۰-۲۳۱
نماره کتابشناسی ملی : ۴۲۸۲۴۷۵

شابک: ۳-۶-۹۶۳۳۴-۰۰-۹۷۸-۹۷۸-۹۷۸

درنگی بر قانون جرم سیاسی

ناشر: انتشارات دهکده هوسم

نوبت چاپ: اول

سال چاپ: ۱۳۹۵

مؤلف: محمدتقی کاظمی زاده و پیمان حسین زاده

ویراستار: مریم مؤیدی

صفحه‌آرایی: معصومه محمدی

طراح جلد: محمدرضا نبوی

حروف متن: میترا ۱۳

چاپ و صحافی و لیتوگرافی: سفیر

شمارگان: ۱۰۰۰

بها: ۷۰۰۰۰ ریال

فهرست مطالب

۹	مقدمه
۱۳	تعریف جرم سیاسی
۱۵	پیشینه تقنینی جرم سیاسی در حقوق ایران
۱۹	مفهوم و ماهیت جرم سیاسی
۲۱	تفکیک جرم سیاسی از سایر جرائم
۲۲	جرم سیاسی و جرم امنیتی
۲۴	جرم سیاسی و بغی
۷۴	اعاده دادرسی در جرائم سیاسی
۷۵	فهرست منابع

www.ketab.ir

مقدمه

خطا مشی‌ها، چارچوب‌ها و اصول کلی نظام حکومتی در کشور ما به‌وسیله میثاق ملی تعیین شده است. تمام‌نمای اراده ملت، تحت عنوان قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، تعیین و ترسیم گردیده است. قانون اساسی به‌عنوان قانون مادر و یکی از منابع اصلی حقوق (اعم از مدنی و جزایی)، دارای اصول متعددی است که هر کدام به تنهایی در برنده مفاهیمی کلی و با دامنه شمول فراگیر می‌باشند. آن‌گونه که در اصل ۱۶۸ قانون اساسی^۱ آمده، در جرائم سیاسی همانند جرائم مطبوعاتی بایستی محاکمه به‌صورت علنی و با حضور جمعی از علما و فضلا که در معیت قاضی طی محاکمه و رسیدگی کیفری حضور و ایشان را ارشاد می‌نمایند، تحت عنوان هیئت منصفه برگزار شود. ولی آنچه که در این بیان حائز اهمیت فراوان می‌باشد، این است که چه نوع جرم یا جرائمی سیاسی تعریف می‌شود تا محاکمه آن با حضور هیئت موصوف انجام گیرد؟ نه تنها در قانون اساسی مشخص نشده، بلکه تعریف و توصیف جرم سیاسی به قوانین عادی احاله داده شده است که با رعایت موازین شرعی و اسلامی، همچنین مقررات قانونی، جایگاه این جرم را می‌رساند. هرچند از هنگام تصویب قانون اساسی تا کنون به سبب عدم وجود قانونی مدون راجع به جرم سیاسی و تعریف و تبیین آن، محاکمه‌ای هم تحت این عنوان به‌صورت

۱. اصل ۱۶۸ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران: «رسیدگی به جرائم سیاسی و مطبوعاتی علنی است و با حضور هیئت منصفه در محاکم دادگستری صورت می‌گیرد. نحوه انتخاب، شرایط، اختیارات هیئت منصفه و تعریف جرم سیاسی را قانون براساس موازین اسلامی معین می‌کند.»

علنی و با حضور هیئت منصفه برگزار نگردیده و سالیان سال، اذهان جامعه حقوقی را از این حیث به خود معطوف ساخته است؛ لیکن با تصویب قانون جرم سیاسی در سال ۱۳۹۵ و اجرایی شدن آن که منجر به خاتمه انتظارها در این خصوص شد، امید آن است با اتکا به اصول حاکم بر دادرسی افتراقی جرم سیاسی همچون علنی بودن محاکمات، قرارهای تأمین کیفری ویژه، مقامات صالح قضایی، تکرار و تعدد جرم، نحوه اژداشت، دسترسی به اطلاعات، حضور هیئت منصفه به معنای واقعی کلمه و... شاهد رسیدگی این گونه جرائم با کیفیت مذکور در قانون فوق‌الاشاره باشیم.

بدین جهت، بر لزوم فریضه و تکلیفی دیدیم تا به فراخور اهمیت موضوع در گزیده حاضر، ضمن بررسی اجزای مفهومی و ماهیت جرم سیاسی، مواد قانونی مرتبط را جهت تنویر اذهان خدنگان، معزز، مورد واکاوی و کنکاش علمی قرار دهیم. چرا که بر این باوریم از یک سو، جرم سیاسی با وجود تلاش قابل تحسین و تقدیر قانون‌گذار در راستای انسجام بخشی و رفع پراکندگی‌های موجود در حوزه مفاهیم مربوط به جرم سیاسی، به‌سان دیگر فواید کیفری موجود خالی از اشکال، ابهام و اجمال نمی‌باشد و چه‌بسا این نواقص، اثرات ناهل و ناپسندیده در رویه عملی محاکم به هنگام رسیدگی‌های خود داشته و در نتیجه فهم مقررات و واقع از این جرم را دچار صعوبت‌های مشهود و ملموسی سازد و از سویی دیگر، هرگونه اصلاح، بازنگری، تغییر و یا الحاقی در این قانون، مستلزم شناسایی و کشف علل و علل آسیب‌ها و خلأهای احتمالی آن خواهد بود.

سزاوار است از ارشادات و راهنمایی‌های برادر بزرگوار، جناب آقای دکتر مهدی خسروی (قاضی دادگستری و مدرس دانشگاه)، که یاریگر ما در امر بازبینی و ویراستاری علمی مطالب بوده‌اند، تشکر و قدردانی نماییم.

علاوه بر این، لازم می‌دانیم از زحمات جناب آقای دکتر محمد باقری کمارعلیا (مدرس دانشگاه) و همچنین مدیریت محترم انتشارات دهکده هوسم، جناب آقای مهندس محمد خودسوز که در چاپ این کتاب، تسهیلات و تمهیدات فراوانی فراهم نمودند، صمیمانه سپاسگزاری کنیم.

بدون شک این اثر، ممکن است خالی از نقص و ایراد نباشد لیکن با استعانت از نظرات، پیشنهادات و انتقادات سازنده و درعین حال راهگشای شما بزرگواران است که در چاپ‌های بعدی بر غنای هرچه بیشتر آن افزوده خواهد شد.

حقیقت امر این است که بین حقوق دانان و علمای حقوق، همچنین در قوانین کشورهای مختلف تا کنون مفهوم معین و تعریف روشن توأم با اجماع از جرم سیاسی به چشم نمی‌خورد، اما همواره در وصف این جرم، مسئله ضربه زدن به نظام حکومتی و در مقام تغییر و احیاناً سرنگونی آن برآمدن، مطرح و مطلق نظر شده است. ولی اینکه چه نوع رفتار و یا رفتارهای ممنوعه‌ای که در این جهت به نفع ظهور می‌رسد، جرم سیاسی محسوب و از سایر جرائم عمومی مجزاست، دیدگاه اطلاع و روشنی وجود نداشته و به نظر می‌رسد متأسفانه قانون جدید جرم سیاسی که در شورمان به تصویب رسیده^۲ نیز آن چنان که می‌بایست با جامعیت، پاسخی جزو به این مهم نداده باشد، چرا که بسیاری از اعمالی که

۱. غفاری، هدی، «حقوق مخالفان سیاسی در حکومت علی(ع)»، مجله فقه و حقوق خانواده، بهار و تابستان ۱۳۸۵، ش ۴۱ و ۴۲، ص ۱۳۳. [از منظر تاریخ اسلام]، خوارج تا زمانی که اقدام به آغاز جنگ نهروان بر علیه حضرت علی(ع) نکرده بودند، بهترین مصداق مخالفان [و مجرمان سیاسی] در جامعه علوی بودند، چرا که آن‌ها در این مدت و پیش از آغاز جنگ نهروان، بیشتر از طریق سخنرانی، تشکیل اجتماعات و ... مخالفت با حکومت امیرالمؤمنین(ع) می‌پرداختند.

حقوق مخالفان سیاسی در دوران حکومت امام علی(ع) عبارت بود از:

- حق حیات و آزادی تن

- حق کرامت انسانی

- حق آزادی اندیشه و تفکر

- حق آزادی بیان

- حق آزادی تحزب و گردهمایی

- حق مساوات که خود به سه بخش تقسیم می‌شود:

الف - مساوات در بهره‌مندی از بیت‌المال

ب - مساوات در برابر قانون

ج - مساوات در مراجعه به مراجع قضایی و رسیدگی عادلانه

۲. قانون جرم سیاسی (مصوب ۱۳۹۵/۲/۲۰)، مندرج در روزنامه رسمی، ش ۲۰۷۵۰، ۱۳۹۵/۳/۱۳.

به منظور مخالفت و مبارزه با حکومت صورت می‌گیرد یا خود، جرم عمومی یا همراه با ارتکاب یک سلسله جرائم با ماهیت و رنگ و بوی سیاسی است.^۱ مخالفت‌ها و مبارزاتی که همراه با اقدامات مجرمانه نباشد، مانند بحث و انتقاد و احياناً به راه انداختن میتینگ و تظاهرات مسالمت‌آمیز، در اصل جرم [سیاسی] محسوب نمی‌شود.^۲

و توفیق از آن خداست

محمدتقی کاظمی زاده

پیمان حسین زاده

تیرماه ۱۳۹۵

۱. شایان ذکر است اولین متن مستند قانونی که جرم سیاسی را از سایر جرائم تفکیک کرده، قانون جزای ۱۸۱۰ فرانسه می‌باشد.
۲. مهرپور، حسین، *مختصر حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران*، چاپ ششم، پاییز ۱۳۹۴، نشر دادگستر، ص ۳۹۳.